

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENSIYASINI SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TALIM ASOSIDA RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI

*Chinaliyeva Ayyamal Baxitjanovna,
Toshkent davlat pedagogika universiteti doktorant*

Annotatsiya. Maqola bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim asosida rivojlantirish texnologiyasiga bag'ishlangan. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyasi o'quvchilarga moslashtirilgan, qiziqarli va mazmunli o'rganish tajribasini taqdim etish orqali ta'limni o'zgartirish imkoniyatiga ega. Bu o'z-o'zini boshqarishni rivojlantirishga yordam beradi, motivatsiya va faollikni oshiradi va hamkorlik, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish kabi 21-asr ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf o'qituvchisi, kasbiy kompetensiya, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, o'quvchi, moslashtirilgan, qiziqarli, mazmunli, motivatsiya, faollik.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga yuqori sifatli ta'lim-tarbiya berishda boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy mahorati muhim ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Boshlang'ich sinf fanlari bo'yicha bilim: Boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'zlari o'qitadigan fanlarni, jumladan, ona tili va o'qish, matematika, tabiatshunoslik va ijtimoiy fanlarni chuqur bilishlari kerak. Ular tushunchalarni aniq tushuntira olishlari va o'quvchilarni faol o'rganishga jalb qilishlari lozim.

Pedagogik bilimlar: O'qituvchilar yosh bolalarni o'qitishning turli pedagogik yondashuv va usullarini bilishlari muhim. Ular o'quvchilarning o'rganishi va rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi dars loyihalarini ishlab chiqish, o'quvchilarni faollikka chorlash va fikr bildirish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak.

Sinfni boshqarish: Boshlang'ich maktab o'qituvchilari o'quvchilarning faolligi va o'rganishiga yordam beradigan xavfsiz va ijobiy ta'lim muhitini yaratishi kerak. Ular o'quvchilarning xatti-harakatlarini boshqarish va sinfdagi tartibni saqlash uchun samarali sinfni boshqarish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

Farqlash: O'qituvchilar sinfdagi barcha o'quvchilarning turli ehtiyojlarini qondirish uchun ta'lim turlarini farqlay olishlari kerak. Ular turli xil ta'lim uslublari, qobiliyatlari va ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarga tegishli yordamni ta'minlashi lozim.

Baholash: O'qituvchilar turli usullar, jumladan, rasmiy va norasmiy baholashlar yordamida o'quvchilarning o'rganishi va taraqqiyotini baholash imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. Ular baholash ma'lumotlaridan ko'rsatmalarni xabardor qilish va o'quvchilar va ota-onalarga fikr-mulohaza bildirish uchun foydalanishlari kerak.

Muloqot: O'qituvchilar o'quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan samarali muloqot qila olishlari kerak. Ular o'quvchilar va ota-onalar bilan ijobiy munosabatlar o'rnatishlari va o'quvchilarning yutuqlari haqida muntazam ma'lumot berishlari kerak.

Professionallik: O'qituvchilar o'z kasbiga sodiq bo'lishi va doimiy kasbiy rivojlanishga bag'ishlangan bo'lishi kerak. Ular ta'lim va ta'lim sohasidagi joriy tadqiqotlar va ilg'or tajribalardan xabardor bo'lishlari va professional o'quv jamoalarida ishtirok etishlari kerak. Shuningdek, ular axloqiy me'yorlarga rioya qilishlari va har doim professional xulq-atvorni saqlashlari kerak.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini

rivojlantirish bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari yosh bolalarning akademik, ijtimoiy va hissiy rivojlanishini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ular samarali pedagog bo'lishlari uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va xulq-atvor bilan jihozlanishi kerak.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish dolzarb ahamiyat kasb etishi quyidagilar orqali asoslanadi:

Ta'lim manzarasini o'zgartirish: Ta'lim tizimi doimo rivojlanib bormoqda va boshlang'ich sinf o'qituvchilari eng so'nggi tadqiqotlar, o'qitish strategiyalari va texnologiyalaridan xabardor bo'lishlari kerak. Ular yangi muammolarga moslashish va o'quvchilarining o'zgaruvchan ehtiyojlariga javob beradigan sifatli ta'limni ta'minlash uchun ko'nikma va bilimlarga ega bo'lishi kerak.

Xilma-xillikni oshirish: Boshlang'ich maktablarda o'quvchilar soni tobora xilma-xil bo'lib bormoqda, turli xil madaniy, til va ijtimoiy-iqtisodiy muhitga ega bo'lgan o'quvchilar. O'qituvchilar barcha o'quvchilarning turli ehtiyojlarini qondiradigan inklyuziv ta'lim muhitini yaratish uchun kompetensiyaga ega bo'lishi kerak.

O'quvchilarning ilk maktabga qadam qo'ygan davridagi ta'limning ahamiyati: O'quvchining boshlang'ich sinf davridagi ta'lim bolalarning kognitiv, ijtimoiy va hissiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchilar bolalarning o'sishi va rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi rivojlanishga mos keladigan o'quv tajribalarini ishlab chiqish va amalga oshirish uchun kompetensiyaga ega bo'lishi kerak.

Mas'uliyatni oshirish: O'qituvchilar o'quvchilarning ta'lim natijalari uchun mas'uldirlar va o'quvchilarning yutuqlarini baholash, fikr-mulohazalarni bildirish va individual o'quvchilar ehtiyojlarini qondirish uchun ko'rsatmalarni sozlash vakolatiga ega bo'lishlari kerak.

Demak, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish hal qilinishi kerak bo'lgan dolzarb muammolardan biridir. Bu doimiy kasbiy rivojlanish, o'qituvchilar, siyosatchilar va boshqa manfaatdor tomonlar o'rtasidagi hamkorlik va o'qitishning innovatsion strategiyalari va texnologiyalaridan foydalanish majburiyatini talab qiladi. Boshlang'ich sinflarning malakali o'qituvchilarini yetishtirishga sarmoya kiritib, biz bolalarning o'zlariga munosib bo'lgan sifatli ta'lim olishini ta'minlab, ularni o'quv va shaxsiy hayotlarida muvaffaqiyat sari yo'lga qo'yishimiz mumkin.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni - bu o'quvchini ta'lim tajribasining markaziga qo'yadigan yondashuv. U har bir o'quvchining shaxsiy ehtiyojlari, qiziqishlari va kuchli tomonlarini ta'kidlab, shaxsiylashtirilgan va mazmunli o'rganish tajribasini taqdim etishga qaratilgan. Boshlang'ich ta'limda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni muhim ahamiyatga ega bo'lgan ba'zi sabablar:

Shaxsiy ehtiyojlarga javob beradi: Har bir bolaning o'ziga xos ta'lim ehtiyojlari, qiziqishlari va kuchli tomonlari bor. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni har bir o'quvchining qobiliyatlari va xohishlariga moslashtirilgan o'rganish tajribasini taqdim etish orqali ushbu farqlarni tan oladi va ularga javob beradi. Ushbu yondashuv o'quvchilarni jalb qilishga va ularning akademik, ijtimoiy va hissiy rivojlanishiga yordam beradi.

Ta'limga bo'lgan muhabbatni kuchaytiradi: o'quvchilar o'zlarining ehtiyojlari va qiziqishlari inobatga olinayotganini his qilsalar, ular o'quv jarayoniga qiziqish va faollik ko'proq bo'ladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarga o'z qiziqishlari va ehtirosalarini o'rganish va o'rganishga egalik qilish imkoniyatini berish orqali o'rganishga bo'lgan muhabbatni rivojlantirishga yordam beradi.

Ijodkorlik va innovatsiyalarni rag'batlantiradi: shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarni o'rganishda ijodiy va innovatsion bo'lishga undaydi. Bu o'quvchilarga tavakkal qilish va yangi g'oyalar bilan tajriba o'tkazish imkonini beradi, bu esa yangi tushuncha va kashfiyotlarga olib keladi.

Ijtimoiy va hissiy ta'limni qo'llab-quvvatlaydi: Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni o'rganish nafaqat akademiklar, balki ijtimoiy va hissiy rivojlanish bilan ham bog'liqligini tan oladi. Bu o'quvchilarga tengdoshlari va o'qituvchilari bilan ijobiy munosabatlarni rivojlantirish, hamdardlik, o'z-o'zini anglash va o'zini o'zi boshqarish kabi muhim hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatlarini beradi.

Bir umrlik ta'limni rag'batlantiradi: Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarga umrbod ta'lim olish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar, munosabatlar va odatlarni rivojlantirishga yordam beradi. O'rganishga bo'lgan muhabbatni uyg'otish, ijodkorlik va innovatsiyalarni rag'batlantirish hamda ijtimoiy va hissiy ta'limni qo'llab-quvvatlash orqali o'quvchilar butun umri davomida o'qishni davom ettirish uchun yaxshi jihozlanadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyasi - bu ta'limda texnologiya integratsiyasiga yondashuv bo'lib, o'quv tajribasi markaziga individual o'quvchini qo'yadi. U har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlari va manfaatlariga javob beradigan shaxsiylashtirilgan ta'lim imkoniyatlarini taqdim etishga qaratilgan.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalariga ba'zi misollar:

Moslashuvchan ta'lim tizimlari: Bular raqamli tizimlar bo'lib, ta'lim tajribasini o'quvchining samaradorligi va taraqqiyotiga qarab moslashtiradi. Ular o'quv faoliyatini shaxsiylashtirish va individual o'quvchiga moslashtirilgan fikr-mulohazalarni taqdim etish uchun algoritmlar va ma'lumotlar tahlilidan foydalanadilar.

Shaxsiy ta'lim muhitlari: Bu o'quvchilarga o'zlarining qiziqishlari, afzalliklari va o'rganish uslublarini aks ettiruvchi o'z o'quv maydonlarini yaratishga imkon beruvchi raqamli vositalardir. Ular multimedia kontenti, interaktiv simulyatsiyalar va hamkorlik vositalari kabi turli resurslarni o'z ichiga olishi mumkin.

O'rganish tahlili: Bu shaxsiylashtirilgan ta'lim tajribasini xabardor qilish uchun o'quvchining raqamli ta'lim resurslari bilan o'zaro aloqalari haqidagi ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Analitika o'quvchi ko'proq qo'llab-quvvatlashga muhtoj bo'lgan sohalarni aniqlashga, taraqqiyotni kuzatishga va o'quvchilar va o'qituvchilarga fikr-mulohazalarini taqdim etishga yordam beradi.

Ijtimoiy ta'lim platformalari: Bu o'quvchilarga tengdoshlari, murabbiylari va ekspertlari bilan hamkorlik qilish va bilim almashish imkonini beradigan raqamli platformalardir. Ular munozara forumlarini, onlayn hamjamiyatlarni va ijtimoiy media vositalarini o'z ichiga olishi mumkin.

O'yinlashtirish: Bu o'quvchilarni rag'batlantirish va muvaffaqiyat hissini ta'minlash uchun o'quv tajribasiga ochkolar, nishonlar va peshqadamlar jadvali kabi o'yin elementlarini kiritishni o'z ichiga oladi. U o'zlashtirish va o'z-o'zini o'rganishga yordam beradigan qiziqarli va shaxsiylashtirilgan o'quv tajribalarini yaratish uchun ishlatilishi mumkin.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishga texnologiya turli yo'llar bilan yordam berishi mumkin. Mana bir nechta misollar:

Ta'limni boshqarish tizimlari: Ta'limni boshqarish tizimi platformalari o'qituvchilar uchun kurs mazmunini etkazish, o'rganishni baholash va o'quvchilar taraqqiyotini kuzatish uchun onlayn platformani taqdim etadi. Ta'limni boshqarish tizimlari o'quvchilarga o'z ta'lim tajribasini shaxsiylashtirish va qiziqishlari va

o'rganish ehtiyojlariga javob beradigan faoliyatni tanlash imkonini beruvchi shaxsga yo'naltirilgan bo'lishi mumkin.

Onlayn hamjamiyatlar: Forumlar va ijtimoiy media guruhlari kabi onlayn hamjamiyatlar o'quvchilarga tengdoshlari, murabbiylari va soha mutaxassislari bilan bog'lanish uchun platforma yaratadi. Bu hamkorlik va bilim almashishni rag'batlantirishi mumkin, shuningdek, o'quvchilarga fikr-mulohaza va yordam olish imkoniyatini beradi.

Interfaol multimedia kontenti: Simulyatsiyalar, animatsiyalar va videolar kabi interaktiv multimedia kontenti qiziqarli va moslashtirilgan o'rganish tajribasini taqdim etishi mumkin. O'quvchilar o'z qiziqishlari va ehtiyojlariga moslashtirilgan tarkibni o'rganishlari va ular bilan o'zaro aloqada bo'lishlari mumkin, bu esa o'z-o'zidan o'rganish va izlanishni rag'batlantiradi.

Virtual va kengaytirilgan haqiqat: Virtual va kengaytirilgan haqiqat texnologiyalari o'quvchilarga xavfsiz va boshqariladigan muhitda murakkab tushunchalar va stsenariylarni o'rganish va ular bilan o'zaro aloqada bo'lish imkonini beruvchi chuqur o'rganish tajribasini taqdim etishi mumkin. Ushbu texnologiyalar, shuningdek, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va hamkorlik kabi 21-asr ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berishi mumkin.

Baholash vositalari: Formativ va summativ baholashlar, viktorinalar va so'rovlar kabi baholash vositalari o'quvchilarning muvaffaqiyati haqida fikr bildirishi va o'qituvchilarga individual o'quvchilarning ehtiyojlarini qondirish uchun ko'rsatmalarni moslashtirishga yordam berishi mumkin.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlari va manfaatlariga urg'u beradi va texnologiyadan shaxsiylashtirilgan va qiziqarli ta'lim tajribasini taqdim etish orqali ushbu yondashuvni qo'llab-quvvatlash uchun foydalanish mumkin. Bo'lajak boshlang'ich maktab o'qituvchilarining kasbiy kompetentsiyasini rivojlantirishga texnologiyani qo'shish orqali biz raqamli asrda muvaffaqiyatga erishish uchun muhim bo'lgan o'z-o'zini boshqarish, hamkorlik va XXI asr ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam bera olamiz.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini tashkil etish boshlang'ich sinf o'qituvchisidan fanlar bo'yicha bilimdan tashqari keng ko'lamli vakolatlarga ega bo'lishni talab qiladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini tashkil etish uchun o'qituvchi bo'lishi kerak bo'lgan ba'zi muhim kompetensiyalar:

Shaxsiylashtirish: har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlari, qiziqishlari va kuchli tomonlarini tushunish va o'qitish va baholashni individual ehtiyojlarini qondirish uchun moslash qobiliyati.

Moslashuvchanlik: moslashuvchan bo'lish va o'zgaruvchan sharoitlarga va o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashish qobiliyati. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni o'qituvchidan o'quvchilarning o'zgaruvchan ehtiyojlariga javob berishini va shunga mos ravishda ta'lim va baholashni moslashtirishni talab qiladi.

Hamkorlik: o'quvchilar, hamkasblar va boshqa manfaatdor tomonlar bilan hamkorlikda ishlash qobiliyati. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni o'qituvchidan o'quvchilar bilan birgalikda mazmunli va ularning hayotiga taalluqli bo'lgan ta'lim tajribasini yaratish uchun hamkorlik qilishni talab qiladi.

Reflektiv amaliyot: doimiy fikrlash va o'z-o'zini baholash bilan shug'ullanish qobiliyati. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni o'qituvchidan fikr yuritishni va o'z o'qitish amaliyotini doimiy ravishda baholashni, takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlashni va fikr-mulohazalar asosida o'zgarishlarni amalga oshirishni talab qiladi.

Ijodkorlik: Ta'limni loyihalash va etkazib berishda ijodiy va innovatsion bo'lish

qobiliyati. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni o'qituvchidan o'quvchilar uchun qiziqarli va mazmunli bo'lgan o'quv tajribasini loyihalashda ijodiy bo'lishni talab qiladi.

Muloqot: o'quvchilar, hamkasblar va boshqa manfaatdor tomonlar bilan samarali muloqot qilish qobiliyati. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning o'quv maqsadlari va kutganlarini tushunishlarini ta'minlash uchun o'qituvchidan aniq va samarali muloqot qilishni talab qiladi.

Baholash: o'quv maqsadlariga mos keladigan va har bir o'quvchiga mos keladigan samarali baholash strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirish qobiliyati. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni o'qituvchidan o'quvchilarning muvaffaqiyatini baholash va fikr bildirish uchun turli baholash usullaridan foydalanishni talab qiladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini tashkil etish o'qituvchidan shaxsiylashtirish, moslashuvchanlik, hamkorlik, fikrlash amaliyoti, ijodkorlik, muloqot va baholash kabi keng ko'lamli kompetensiyalarga ega bo'lishni talab qiladi. O'qituvchi ushbu kompetensiyalarni rivojlantirish orqali o'quvchilar hayotiga qiziqarli, mazmunli va tegishli bo'lgan ta'lim muhitini yaratishi, ularning imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishiga yordam berishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

12. Сафарова Р. Г. Педагогическое сотрудничество как фактор развития и стимулирования творческого мышления учащихся // Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития. 2013. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pedagogicheskoe-sotrudnichestvo-kak-faktor-razvitiya-i-stimulirovaniya-tvorcheskogo-myshleniya-uchaschihsya> (дата обращения: 08.05.2022).

13. Сафарова Рохат Гайбиллаевна Пути и факторы оптимизации содержания общего среднего образования на современном этапе // Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития. 2012. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/puti-i-factory-optimizatsii-soderzhaniya-obshchego-srednego-obrazovaniya-na-sovremennom-etape> (дата обращения: 08.05

14. Сафарова Рохат Гайбуллаевна). Теория и практика обучения родному языку в школах Узбекистана в условиях национального возрождения. <https://elibrary.ru/item.asp?id=30225376>

15. Сафарова Р. Г. Бошланғич синф дарсликларини яратишнинг ўзига хос жиҳатлари. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=eN8GPmgAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=eN8GPmgAAAAJ:70eg2SAEIszC

16. Safarova Rokhat G. Ways and factors of optimization of the content of general secondary education in today's world // Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития. 2012. №2 (eng). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ways-and-factors-of-optimization-of-the-content-of-general-secondary-education-in-today-s-world> (дата обращения: 09.05.2022).

Safarova Rokhat G. Ways of simulating situations that ensure the success of teaching // Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития. 2014. №2 (eng). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ways-of-simulating-situations-that-ensure-the-success-of-teaching>